

**سیاستهای بریتانیا
در خلیج فارس**

در فاصله دو جنگ جهانی ۱۹۳۹-۱۹۱۸ م

فاطمه مؤمنی

سر شناسه: مومنی، فاطمه، ۱۳۵۲

عنوان و نام پدیدآور: سیاستهای بریتانیا در خلیج فارس در فاصله دو جنگ جهانی ۱۹۱۸-۱۹۳۹ م./ فاطمه مومنی.

مشخصات نشر: تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران: بنیاد ایرانشناسی، شعبه استان بوشهر، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: ۲۲۷ ص، مصور.

شابک: ۲۵۰۰۰ ریال: 2-11-2834-964-978

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: نمایه.

موضوع: خلیج فارس، منطقه - تاریخ - دخالت انگلستان.

موضوع: خلیج فارس، منطقه - سیاست و حکومت - قرن ۲۰ م.

شناسه افزوده: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.

شناسه افزوده: بنیاد ایرانشناسی شعبه استان بوشهر.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ س ۹ م ۸۲/DSR۲۱۳۴

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۷۳۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۰۶۷۸۶

بنیاد ایران‌شناسی
شهرستان بوشهر

موسسه مطالعات
تاریخ معاصر ایران

نام کتاب: سیاستهای بریتانیا در خلیج فارس

در فاصله دو جنگ جهانی ۱۹۳۹ - ۱۹۱۸ م

تألیف: فاطمه مؤمنی

ناشر: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و بنیاد ایرانشناسی شعبه استان بوشهر

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۸۷

قیمت: ۴۵۰۰ تومان

موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران:

تهران - خیابان ولی عصر، شهید فیاضی (فرشته)، نبش چناران، شماره ۱۳۸

صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۱۹۷۵ - تلفن: ۲۲۶۰۴۰۳۷۸ - وب: www.iichs.org

بنیاد ایرانشناسی شعبه استان بوشهر:

بوشهر - خیابان خلیج فارس - تلفن: ۲۵۲۵۸۱۵، ۲۵۲۵۷۰۸ - وب: www.bonyad-b.ir

پیشکش به مطهره عزیزم
و تمام کسانی
که به من عشق به تاریخ را آموختند.

◆ سپاسگزاری ◆

با تشکر از استادان ارجمند آقایان جناب دکتر خیر اندیش، دکتر وطن دوست و دکتر نوذری که با راهنماییهای ارزنده خویش مرا در تدوین این پژوهش یاری رساندند به خصوص جناب دکتر خیر اندیش، که علاوه بر راهنماییهای عالمانه و دلسوزانه، بر من منت نهاده مقدمه‌ای بر این پژوهش نگاشتند. همچنین از آقای دکتر مشایخی، رئیس بنیاد ایران‌شناسی شعبه بوشهر که مقدمات چاپ این پژوهش را میسر نمودند، سپاسگزارم.

۱۱	چکیده فارسی
۱۳	چکیده انگلیسی
۱۵	مقدمه دکتر عبدالکریم مشایخی
۱۷	مقدمه دکتر عبدالرسول خیراندیش (شکل گیری مؤلفه های جدید سیاسی و اقتصادی) -
۲۳	پیشگفتار
۳۱	فصل اول: سابقه تاریخی
۳۱	۱-۱. اهمیت منطقه خلیج فارس از نظر بین المللی
۳۶	۲-۱. اهمیت خلیج فارس در سیاستهای بریتانیا تا پایان جنگ جهانی اول
۵۱	فصل دوم: شکل گیری قدرتهای منطقه ای و چالش قدرت بریتانیا در خلیج فارس
۵۱	۱-۲. ایران (۱۹۱۸-۱۹۳۹)
۵۱	۱-۱-۲. قرارداد ۱۹۱۹ و شکست سیاسی بریتانیا
	۲-۱-۲. رکود اقتصادی پس از جنگ و تأثیر آن بر سیاستهای بریتانیا در ایران
۵۶	(تقویت دولت مرکزی)
۶۰	۲-۱-۲. ادعای ایران در مورد تابعیت اهالی بحرین و مالکیت آنجا
۶۵	۴-۱-۲. اختلاف بریتانیا با ایران در مورد عراق
۶۷	۲-۲. عراق (۱۹۱۸-۱۹۳۹)
۶۷	۱-۲-۲. تشکیل دولت عراق توسط بریتانیا
۷۰	۲-۲-۲. انقلاب ۱۹۲۰ عراق و تأثیر آن بر سیاست بریتانیا در این کشور
۷۴	۳-۲-۲. رفع اختلافات ایران و عراق
۷۷	۳-۲. عربستان (۱۹۱۸-۱۹۳۹)

۴-۲. تزلزل نفوذ بریتانیا در هند ۸۳

فصل سوم: سیاست بریتانیا در جزایر شمالی خلیج فارس ۸۷

۱-۳. مروری بر سیاستهای بریتانیا در جزایر شمالی خلیج فارس از قرن ۱۹ تا پایان جنگ جهانی اول ۸۷

۱-۱-۳. جزایر قشم، هنگام، سیری ۸۸

۲-۱-۳. جزایر تنب و ابوموسی ۹۰

۳-۱-۳. دلایل بریتانیا برای نفوذ در جزایر ۹۳

۲-۳. سیاست بریتانیا در جزایر شمالی خلیج فارس از سالهای ۱۹۲۹-۱۹۳۹

و عملکرد دولت ایران در قبال آن ۹۵

۱-۲-۳. تشویق و حمایت بریتانیا از شیوخ شارجه برای حفظ وضع موجود ۹۵

۲-۲-۳. آغاز مذاکرات دو جانبه بین ایران و بریتانیا ۱۹۲۸-۱۹۳۳ ۹۸

۳-۲-۳. علل شکست مذاکرات ۱۰۲

۴-۲-۳. اقدامات دولت ایران برای باز پس گیری جزایر پس از ۱۹۳۳ ۱۰۴

۵-۲-۳. دلایل ایران و بریتانیا در مورد حاکمیت جزایر ۱۰۸

فصل چهارم: سیاستهای بریتانیا در برابر شیخ نشینهای جنوبی خلیج فارس ۱۱۳

۱-۴. کویت ۱۱۵

۲-۴. بحرین ۱۱۹

۳-۴. قطر ۱۲۳

۴-۴. امارات متحده عربی ۱۲۴

فصل پنجم: وضعیت اقتصادی بریتانیا و نفت خلیج فارس ۱۲۷

۱-۵. وضعیت اقتصادی بریتانیا در فاصله دو جنگ جهانی ۱۲۷

۲-۵. نفت کشورهای خلیج فارس ۱۲۹

۱-۲-۵. نفت ایران ۱۲۹

۲-۲-۵. نفت عراق و عربستان ۱۳۸

۳-۲-۵. نفت شیخ نشینهای خلیج فارس ۱۴۱

۱۴۷	فرجام سخن
۱۵۵	فهرست منابع و مآخذ مورد استفاده
۱۷۱	تاریخ حوادث مربوط به خلیج فارس
۱۷۵	ضمائم
۲۲۳	اعلام

این پژوهش کوششی است برای بررسی سیاستهای بریتانیا در خلیج فارس از ۱۹۱۹ تا ۱۹۳۹. آغاز حضور بریتانیا در خلیج فارس مربوط به قرن هفدهم میلادی است ولی با توجه به اهمیت سیاسی، اقتصادی و نظامی خلیج فارس، تکاپوی بریتانیا از اواخر قرن ۱۹ در این منطقه بیشتر شد و در اوایل قرن ۲۰، با کشف نفت، علایق بریتانیا به خلیج فارس افزایش یافت و روند انگلیسی کردن دریای خلیج فارس سرعت بیشتری گرفت. جنگ جهانی اول، اگرچه برای گروههای درگیر، عاقبت خوشی نداشت ولی برای بریتانیا پیروزی در پی داشت و خروج رقبای از مناطق تحت نفوذش را فراهم کرد. بنابراین سیاستهای بریتانیا به عنوان قدرت برتر در منطقه خلیج فارس از سال ۱۹۱۹ تغییر یافت ولی از این پس بریتانیا وارد گردابی از مشکلات جهانی و منطقه‌ای شد که این مشکلات یکی پس از دیگری منافع بریتانیا را در خلیج فارس مورد تهدید قرار دادند و بدین ترتیب نفوذ بریتانیا در منطقه با چالش مواجه شد، تا جایی که عمده‌ترین سیاست کارگزاران بریتانیا، حفظ وضع موجود به شمار می‌رفت. اهداف این کتاب نیز در جهت روشن نمودن سیاستهای

بریتانیا در منطقه و عوامل چالش نفوذ و قدرت بریتانیا در این مقطع زمانی می‌باشد. بنابراین کتاب حاضر در ۶ فصل تحت عناوین ذیل به بررسی موضوع می‌پردازد.

فصل اول: مقدمه، اهداف و پرسشهای پژوهش و پیشینه تحقیق و منابع موجود.

فصل دوم: سابقه تاریخی شامل اهمیت خلیج فارس در صحنه بین‌المللی و در سیاستهای بریتانیا تا پایان جنگ جهانی اول.

فصل سوم: شکل‌گیری قدرتهای منطقه‌ای و چالش قدرت بریتانیا در خلیج فارس.

فصل چهارم: سیاستهای بریتانیا در جزایر شمالی خلیج فارس.

فصل پنجم: سیاستهای بریتانیا در قبال شیخ‌نشینهای جنوبی خلیج فارس.

فصل ششم: وضعیت اقتصادی بریتانیا و نفت خلیج فارس.